

EERSTE ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK IN HET PATERSHOL

Dat de historisch en architecturaal zo belangrijke stadswijk het "Patershol" nog steeds het grote zorgenkind is van elke cultuurbewuste Gentenaar, staat buiten kijf. Het moet de lezer bitter stemmen te vernemen dat over deze aloude en steeds erger bedreigde nederzetting zo weinig historisch onderzoek is gebeurd en dat helemaal niet het minste archeologisch bodemonderzoek werd uitgevoerd.

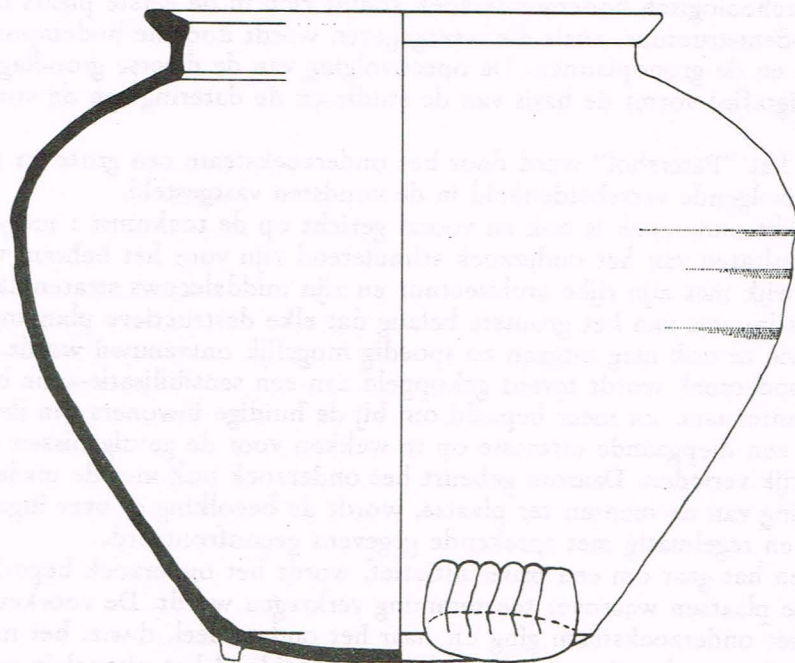
Gezien zijn ligging, enerzijds aan de voet van de grafelijke dwangburcht, en anderzijds onverbrekkelijk verbonden met de vlakbij gelegen merkwaardig rijke "stadskuip" van Gent, en de historische relatie tussen deze drie elementen, moet het de lezer duidelijk zijn dat hier dringend iets moet gebeuren, zowel wat betreft historisch-archeologisch onderzoek, als wat betreft redding van het architecturaal erfgoed.

Op een vergadering van de "Vereniging voor Culturele Milieuzorg v.z.w." (Gent) in maart 1975 bracht ik een voorstel tot archeologisch onderzoek te berde. Pas op 25 september ll. kwam de "Werkgroep Archeologisch onderzoek van het Patershol te Gent" tot stand, bestaande uit studenten en afgestudeerden van de RUG en leraars en studenten uit de kringen van het St.-Lucasinstituut. Ze kregen hierbij de steun van de "v.z.w. Sterrepoort", de buurtwerkvereniging uit deze stadswijk. Onder mijn leiding startte op 26 september het archeologisch onderzoek, geadviseerd door de heren Johan Vandenhoute, conservator van de stedelijke dienst voor Archeologie en Historische Monumenten, en Frans A. Verhaeghe, assistent Middeleeuwse Archeologie aan de R.U.G.

Even enkele gegevens uit de rijke geschiedenis van het Patershol in herinnering brengen...

Het "Patershol" bestaat historisch gezien uit 2 delen. Het oudste deel, eertijds begrensd door de Plotersgracht (N), de Schipgracht (O), de Leie (Z) en de Lieve (W), behoorde in de tiende eeuw tot het grafelijk "castrum". Op dit grafelijk domeindeel waren de zgn. ploters of leertouwers gevestigd in dienst van de graaf en zijn militair hof. Over deze lederbewerkers weten we nagenoeg niets; hun werktuigen en methoden zijn quasi onbekend. Toen het Gravensteen zijn functie als dwangburcht verloor, werden deze gronden tussen de thans gedempte Plotersgracht en de Leie door de grafelijke overheid aan Gentse notabelen verkocht (tweede helft van de achttiende eeuw). Tot het einde van de achttiende eeuw bouwden zij er hun patriciërswoningen.

Op het deel ten noorden van de voormalige Plotersgracht stichtten de Geschoeide Karmelieten hun klooster, na aankoop van de refuge en het erf van de abdij van Cambron (1287). Ook de Norbertijnen van Drogen stichtten er op het einde van de dertiende eeuw een refugium. De negentiende eeuw betekende geleidelijk het einde van het economisch

Grijze voorraadpot uit de XIVde eeuw, gevonden in één der puinputjes.
(tekening : M. Jacobs-J. De Puydt; foto : P. Peremans)

en administratief belang van deze wijk. Gezien het "Patershol" niet meer aan de moderne woningbouwwijze van de rijke burgerij kon voldoen kwijnde deze buurt stilaan weg. De rijke burgerij werd opgevolgd door een middenklasse, die in de tweede helft van de negentiende eeuw op haar beurt plaats maakte voor kleine ambachts- en werklieden. Pas tijdens de periode 1880-1890 komt de laagste bevolgingsklasse haar intrek nemen in het "Patershol". Na de eerste wereldoorlog tot het einde van de hippierage was deze wijk synoniem voor verzamelplaats van alle aan de zelfkant van de maatschappij levende individuen.

Doel en mogelijkheden van het archeologisch onderzoek

Het belang van een archeologisch onderzoek in het "Patershol" staat in het kader van het historisch onderzoek van deze wijk buiten kijf. Het bodemonderzoek kan verrassende gegevens opleveren over de oorsprong van de stad en haar vroegste bewoning, over de functie van het "castrum", de leefwijze, het werk en de sociale status van de leertouwers enz. Het leert ons de bodemstructuur kennen en verschaft heel wat informatie bij de archeologische studie van momenteel bovengronds bestaande constructies (i.v.m. rioleringen, dichtgemaakte kelders, funderingen, enz.). In die zin kan het archeologisch bodemonderzoek ook een belangrijke aanbreng vormen voor eventuele verantwoorde saneringen.

Het archeologisch bodemonderzoek steunt zich in de eerste plaats op de bodemstructuur, zoals die weergegeven wordt door de bodemprofielen en de grondplannen. De opeenvolging van de diverse grondlagen (stratigrafie) vormt de basis van de studie en de datering van de vondsten.

Voor het "Patershol" werd door het onderzoeksteam een grote en snel opeenvolgende verscheidenheid in de vondsten vastgesteld.

Maar dit onderzoek is ook en vooral gericht op de toekomst : mogen de resultaten van het onderzoek stimulerend zijn voor het behoud van deze wijk met zijn rijke architectuur en zijn middeleeuws stratenplan. Het is immers van het grootste belang dat elke destructieve planning van wie ze ook mag uitgaan zo spoedig mogelijk ontzenuwd wordt. Het onderzoek wordt tevens gekoppeld aan een sensibilisatie-actie bij de Gentenaars, en meer bepaald om bij de huidige inwoners van de wijk, een diepgaande interesse op te wekken voor de getuigenissen van hun rijk verleden. Daarom gebeurt het onderzoek ook met de medewerking van de mensen ter plaatse, wordt de bevolking er over ingelicht en regelmatig met sprekende gegevens geconfronteerd.

Gezien het gaat om een privé-initiatief, wordt het onderzoek beperkt tot de plaatsen waarover toestemming verkregen wordt. De voorkeur van het onderzoeksteam ging uit naar het oudste deel, d.w.z. het mogelijk site van het "castrum", zodat voorbereidend het uitzoeken en opmeten van plaatsen die in aanmerking konden komen, gebeurde.

Een eerste proefsleuf

In het ter beschikking gesteld pand in de Plotersgracht, werd de eerste proefsleuf (van 2m op 3,54m) uitgezet op basis van de aanwezige constructieelementen, d.w.z. ze werd zo gesitueerd dat alle gekende, afgeleide, of vermoede "obstakels" (funderingen, kelder, afvoer, behorende bij het huidig bestaande pand) enkel in het grensgebied van de sleuf vielen. Op die manier blijft er dan genoeg ruimte vrij om :

- over een degelijke werkbewegingsruimte te beschikken,
- de diverse grondlagen te kunnen bestuderen,
- gegevens over die obstakels te verkrijgen.

Het spreekt voor zichzelf dat deze werkwijze in eerste instantie afhankelijk is van de stabiliteit van het gebouw, de belangrijkste in het oog te houden factor bij de stadsarcheologie.

Daar dit het eerste archeologisch bodemonderzoek in het "Patershol" is, wordt dan ook uiterst voorzichtig, nauwkeurig en dus langzaam gewerkt. Men mag daarbij niet vergeten dat de opgravingsploeg uit vrijwilligers bestaat, die hieraan hun vrije uren wijden.

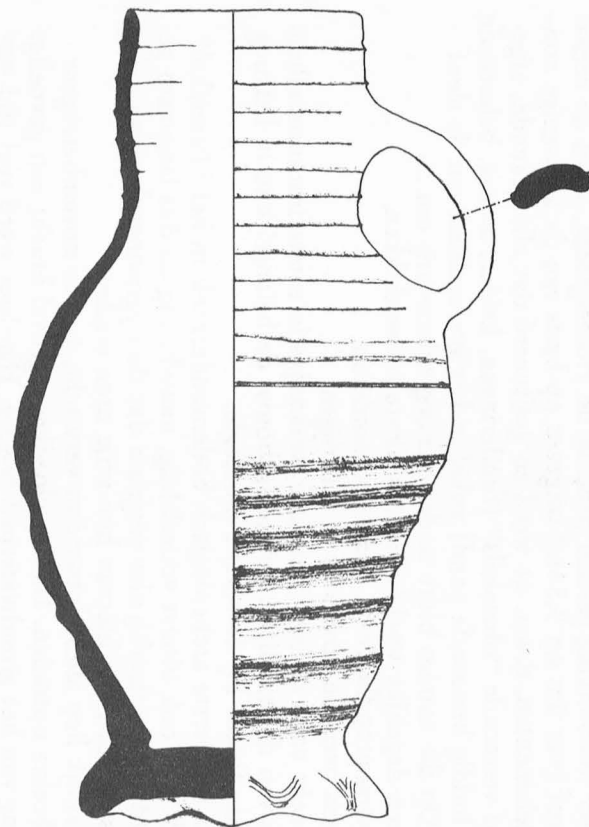
Aanvankelijk liep alles vlotter dan verwacht, tot de novemberregens als spellbreker optraden. De overvloedige regenval bracht een gevoelige verhoging van het grondwaterpeil teweeg. Hierdoor werd veel tijd verloren met wegnemen van het water en waren de werkomstandigheden bar slecht. Een klein gedeelte van een putwand stortte zelfs in. Gelukkig was dit van weinig nadelige aard.

Eerste voorlopige resultaten

Het gehele bodempakket, waarin sporen van menselijke handelingen voorkomen, rust op een uitgeloopte zandlaag met ijzervorming (diepte t.o.v. de begane grond : ca. 180 cm). Hierop ligt een roestgele zandlaag, waarin sporen van paalgaten gedetekteerd werden. De overige, jongere lagen bestaan vooral uit zand en/of leem.

Behalve de naar mondelinge getuigenissen vermoede kelderruimte, behorende bij het huidig-bestaande pand, werd een eertijds gedeeltelijk afgebroken ruimte vrijgemaakt. Interessant hierbij is dat geen enkele van deze ruimtes tot de moederbodem, d.w.z. de natuurlijke, onberoerde grond, doordringt en dat aldus een groot pakket van de door toedoen van mensen gevormde cultuurlagen nog onaangeroerd bewaard bleven.

Een vrij rijke gamma aan aardewerkfragmenten overspant de periode IXde - XVIIIde eeuw. Twee kleine puinputten leverden na reconstructie van het daarin gevonden aardewerk een aantal quasi volledige aarden potten op, waarvan één meer luxueus aandoend exemplaar als tweede keus werd geïdentificeerd. Het materiaal van deze puinputjes werd voorlopig in de XIVde - tot XVIde eeuw gedateerd. Opmerkelijk is verder de verscheidenheid schelpenkeramiek (algemeen gedateerd Xde - XIIde eeuw) en Pingsdorfffragmenten (algemeen gedateerd IXde - XIIde eeuw), alsook een hele reeks rood aardewerk (XIIIde - XVIIIde eeuw).

Steengoedkruikje, gedateerd tweede helft XVde - eerste helft XVIde eeuw. Dergelijke kruikjes werden in grote getale geproduceerd in het Rijnland, o.m. in het Belgisch grensdorp Raeren.
(tekening : P. Peremans - J. De Puydt; foto : P. Peremans)

Hoewel het onderzoek in een eerste stadium verkeert, beantwoorden de reeds bereikte resultaten aan de verwachtingen. Het betekent minstens een gedegen aansporing tot het voortzetten van dit onderzoek. Aldus kan verder bijgedragen worden tot de kennis van het verleden van het "Patershol".

Voor meer informatie kan men steeds terecht op de maatschappelijke zetel van de Vereniging voor Culturele Milieuzorg v.z.w., Laurent Delvauxstraat 5, 9000 Gent.

JARM DE PUYDT, voorzitter.

HET HUIS DE RAVE

Het huis gelegen op de hoek van de Onderstraat en de Schepenhuisstraat draagt de naam "De Rave". Een voorstelling van een raaf is beeldhouwd op de trapgevel onder de eerste verdieping. De datum is sinds lang verdwenen. Het uitzicht van het huis komt wat vreemd voor en wel omdat de woning bestaat uit twee delen : het voorste gedeelte, dat herbouwd werd en het tweede deel in de Onderstraat, dat gebouwd werd boven een verhoogde kelder. Dit deel heeft zijn oorspronkelijke bouwstijl bewaard met zijn ramen en ankers. Dit deel van "De Rave" vormt een voutkamer met verdieping en is wel een uniek exemplaar van een huis van de 16e eeuw te Gent.

Dit hoekhuis moet dagtekenen van het begin van de 17e eeuw en heeft een "steen" vervangen, in archiefstukken van 1444 genaamd de "grooten steen". Van 1421 tot 1428 behoorde het huis toe aan een zekere Jan de Meyer, een "sarchouwer", een steenkapper van zerken. Een zekere Triestram uten Zwamen wordt vermeld als huurder in 1428 : het huis in de Onderstrate up den houc van der Saystrate.

Op de andere hoek was ook een steen, dat toebehoorde aan de grauwen lammerwerkers, daarna aan de goud- en zilversmeden vanaf 1540 tot 1658. Diericx heeft muren van het oude gebouw gekend in het begin van de 19e eeuw.

A. HEINS

Ontleend aan "Inventaire archéologique de Gand" 22 april 1909.

Noot : 1 april is reeds anderhalve maand voorbij; hier volgt dus geen aprilvis. Vermoedelijk zal het Ministerie voor de Nederlandse Cultuur de huizen van het Van Duyseplein classeren. Iedereen vraagt zich natuurlijk af "waarom ?". En terwijl bestaat de mogelijkheid, dat het huis